

اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد « M.A. »

گرایش: حقوق خصوصی

عنوان:

بررسی تطبیقی مسئولیت دارندگان حیوانات در حقوق انگلستان و ایران

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا عبدلی

نگارش:

مجتبی مسعودی

تابستان ۱۳۹۶

بسمه تعالی

تعهدنامه اصالت رساله پایان نامه

اینجانب مجتبی مسعودی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق خصوصی که در تاریخ..... از پایان نامه خود؛ بررسی تطبیقی مسئولیت دارندگان حیوانات در حقوق انگلستان و ایران با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

- ۱) این پایان نامه/رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله، ...) استفاده نموده ام. مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
- ۲) این پایان نامه/رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می -پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی

مجتبی مسعودی

امضاء و تاریخ

تقدیر و تشکر
استاد ارجمند نیکو سرشت :

دکتر غلامرضا عبدلی

سپاس و ستایش شایسته‌ی آموزگاران گرانقدر این سرزمین که از دیرباز روشنی بخش سپاهی نادانی مردمان بوده اند، به ویژه شما گرامی که به رسم میکان و خردمندان، همچنان آموزش فرزندان این سرزمین را به رنج بر خود پذیرفتید. چگونه سپاس تو انم گفت شمارا که با سوزاندن شمع وجود خویش آموختن را برای کمترازی، همچون من، آنگنان که رسم استادی است شیرین تر و کوار اثر نمودید. حال زمان آن فرارسیده است این شاگرد کمترازی زیر سایه سار کسترده شما به بار نشیند و افتخار شاگردی خویش را به قدر دانش خویش نه آنچه شمارا سزاست نمایان کند. باشد آنچه که گفته می شود شایسته رنجی که به جان خریدید.

تقدیم به

ماحصل آموخته هایم را تقدیم می کنم به آمان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام
است

به استوارترین تکیه گاهم، مهر پدرم

به سبزترین نگاه زندگیم، چشمان سبز مادرم

مقدس ترین واژه ما در لغت نامه دلم، مادر مهربانم که زندگیم را دیون مهر و عطفوت آن می
دانم.

همراه همیشگی و پشتوانه می زندگیم که هرچه آموختم در کتب عشق شما آموختم و هرچه بگوختم قطره
ای از دریای بی کران مهربانیتان را سپاس توانم بگویم.

امروز هستی ام به امید شماست و فردا کلید باغ بهشتم رضای شما

ره آوردی گران سنگ تر از این ارزان نداشتم تا به خاک پایتان شاکر کنم، باشد که حاصل تلاشم
نسیم گونه غبار محسوسیتان را بزداید.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	مقدمه
۳	بیان مسئله
۵	اهمیت و ضرورت پژوهش
۶	پیشینه پژوهش
۶	اهداف تحقیق
۷	سؤالات تحقیق
۷	فرضیه های تحقیق
۷	روش تحقیق
۷	ساختار تحقیق

فصل اول: مفاهیم و مبانی تحقیق

۱۰	مبحث اول: تعاریف و مفاهیم
۱۰	گفتار اول : تعاریف واژه ها
۱۰	بند اول : مفهوم حیوان
۱۳	بند دوم - مفهوم محافظ
۱۵	بند سوم-مفهوم دارنده
۱۵	بند چهارم- مفهوم مالک و متصرف و مالکیت
۱۷	بند پنجم- مفهوم مسئولیت مدنی
۱۸	بند ششم-مفهوم الزام های خارج از قرارداد
۱۹	بند هفتم-مفهوم خسارت
۲۰	بند هشتم-مفهوم تقصیر
۲۱	بند نهم -مفهوم تسبیب
۲۲	گفتار دوم-مبانی
۲۲	بند اول-مسئولیت مدنی در نظام حقوقی ایران و انگلستان(الزامات خارج از قرارداد)
۲۴	بند دوم- مسئولیت ناشی از شبه جرم در حقوق انگلستان و حقوق ایران
۲۸	بند سوم-مسئولیت مدنی محض در حقوق انگلستان و ایران
۳۱	بند چهارم- مسئولیت مدنی بر اساس مالکیت و نگهداری (حفاظت) اشیاء

- بند پنجم-مسئولیت ناشی از فعل حیوانات در ایران و انگلستان ۳۴
- بند ششم-مسئولیت ناشی از تقصیر و مسئولیت بدون تقصیر در حقوق انگلستان و حقوق ایران .. ۳۸
- بند هفتم-مسئولیت ناشی از بی احتیاطی در حقوق ایران و انگلستان ۴۸
- بند هشتم-مبنای مسئولیت در حقوق مدنی ایران و کامن لا ۵۰
- الف-فرض تقصیر (اماره تقصیر) ۵۰
- ب-ایجاد خطر (مسئولیت بدون تقصیر) ۵۰
- پ- تضمین حق ۵۱
- مبحث دوم-کلیات ۵۲
- گفتار اول-مسئولیت مالک ۵۲
- بند اول-مالکیت و حدود آن ۵۲
- الف-ملاک تشخیص مالک از محافظ ۵۲
- ب- اعمال این ملاک ۵۳
- بند دوم-شرایط مسئولیت حیوان(شیء) ۵۴
- الف-حیوان ۵۴
- ب-فعل حیوان و شیء ۵۵
- پ-رابطه علیت و سببیت میان فعل و خسارت ۵۶
- بند سوم-مبنای مسئولیت مالک و حیوان ۵۷
- الف-حیوان تحت مالکیت یا تصرف باشد ۶۱
- ب-خسارت ناشی از عمل حیوان باشد ۶۳
- بند چهارم-مبنای قانونی مسئولیت مالک یا متصرف حیوان در حقوق ایران و کامن لا ۶۵
- بند پنجم-مالکیت اشیای پیداشده (حیوانات) و ضاله ۷۲
- الف-اشیای پیداشده ۷۲
- ب- حیوانات ضاله ۷۴
- بند ششم-سوءاستفاده از حق مالکیت ۷۵
- الف-اذیت و آزار و ایجاد مزاحمت ۷۸
- ب-ترک فعل و عدم انجام کار ۸۰
- پ- غفلت و مسامحه و بی مبالاتی ۸۲
- ت-مسامحه و غفلت مشترک (وظیفه دقت و مراقبت و نقض آن در ایران و انگلستان) ۸۴

گفتار دوم- رافع مسئولیت مالک حیوان در حقوق ایران و کامن لا	۸۶
بند اول- منظور از رافع مسئولیت در حقوق ایران و کامن لا	۸۶
بند دوم- نقش هشدار در رفع مسئولیت و شرایط لازم برای رفع مسئولیت	۸۸
بند سوم- قوه قاهره	۸۸
الف- خارجی بودن	۸۹
ب- عدم قابلیت پیش بینی متناسب با اوضاع و احوال خواننده	۸۹
پ- احترازناپذیر بودن	۸۹
بند چهارم- دخالت شخص ثالث	۹۰
بند پنجم- تقصیر زیان‌دیده	۹۱
بند ششم- فقدان رابطه سببیت	۹۳

فصل دوم: آثار مسئولیت مالک در حقوق ایران و انگلستان

مبحث اول- آثار مسئولیت مالک در حقوق ایران و انگلستان	۹۵
گفتار اول- خسارت و مسئولیت مالک در حقوق ایران و انگلستان	۹۵
بند اول- زیان دیده	۹۵
بند دوم- خسارت در قانون مسئولیت مدنی ایران و انگلستان	۹۶
بند سوم- شرایط خسارت قابل جبران در ایران و انگلستان	۹۷
الف- مسلم بودن ضرر	۹۷
ب- مستقیم بودن ضرر	۹۸
پ- خسارت جبران نشده باشد (ترمیم نشده)	۹۹
ت- ضرر باید قابلیت پیشبینی داشته باشد	۹۹
ث- ضرر باید ناشی از اقدام و کاهلی زیان دیده نباشد	۱۰۱
بند چهارم- مشروع بودن خسارت قابل مطالبه	۱۰۳
الف- نامشروع بودن فعل زیانبار	۱۰۳
ب- وجود عنصر تقصیر	۱۰۴
بند پنجم- راههای جبران خسارت	۱۰۵
الف- دادن معادل	۱۰۵
ب- اعاده وضع	۱۰۶
ج- از بین بردن منبع ضرر	۱۰۷

بند ششم- نحوه جبران خسارت در صورت تعدد مالکین..... ۱۰۷

فصل دوم: آثار مسئولیت مالک در حقوق ایران و انگلستان

مبحث اول- مسئولیت ناشی از مالکیت یا حفاظت اشیاء..... ۱۱۰

گفتار اول- مسئولیت های مرتبط با مالکیت یا حفاظت حیوان..... ۱۱۰

گفتار دوم- مسئولیت مدنی مالک حیوان در حقوق ایران و کامن لا..... ۱۱۲

گفتار سوم- مبنای مسئولیت مالک حیوان در حقوق مدنی ایران و کامن لا..... ۱۱۳

گفتار چهارم- رابطه سببیت بین حیوان و خسارت در حقوق ایران و کامن لا..... ۱۲۰

گفتار پنجم- مسئولیت مالک در صورت واگذاری حیوان در حقوق ایران و کامن لا..... ۱۲۲

گفتار ششم- مسئولیت ناشی از شیء (حیوان) در حقوق ایران و کامن لا..... ۱۲۶

نتیجه گیری..... ۱۳۰

منابع و مأخذ..... ۱۳۲

چکیده

محافظ در حقوق ایران معادل دارنده است که می تواند مالک باشد یا اینکه تسلط و سیطره فعلی داشته باشد و حیوانی که موجب ورود ضرر به دیگری (غیر مالک) شده است ممکن است به تحریک شخص ثالث یا بر اثر حوادث غیرقابل پیشبینی، یا تقصیر زیان دیده یا وجود یک رابطه تسبیب، یا علیت، اقدام به انجام فعل زیان بار نماید هر کدام از این فروض، موجب تغییر استناد فعل؛ عرفاً" شده است. در حقوق ایران تقصیر مبنای منحصر مسئولیت نیست اما نقشی که در مسئولیت مدنی دارد قابل انکار نیست نقش تقصیر در مسئولیت های مبتنی بر تقصیر، شرط تحقق مسئولیت مدنی است در حقوق انگلیس نیز گاه دادگاه ها بر اساس مسئولیت مطلق رای داده اند و در مواردی نیز وجود تقصیر را برای تحقق مسئولیت ضروری تلقی کرده اند در انگلستان وقتی کسی تعهد قبلی مبنی بر محافظت و مراقبت داشته باشد و مرتکب ترک فعل شود مسئول است و، مسئولیتی که هنگام وقوع ضرر و زیان از سوی حیوان به صاحبان آنان بار می شود را می توان در سه گروه قانون موضوعه و قانون حیوانات سال ۱۹۷۱ و شبه جرم ها دسته بندی کرد و در ایران مسئولیت ناشی از حیوانات؛ در قواعد کلی مسئولیت ناشی از فعل اشیاء گنجانده شده است.

کلید واژه:

مسئولیت مدنی-حیوانات-دارنده-محافظ-حقوق انگلستان-حقوق ایران

مقدمه

بیان مسئله

با مذاقه در قوانین مسئولیت می توان گفت در اسلام معنای مسئولیت حقوقی را باید در واژه ضمان یافت معنای این واژه عبارت است از: برعهده گرفتن، ملزم شدن و کفیل شدن. مسئولیت مدنی زمانی تحقق می یابد که کسی ملزم به جبران خساراتی باشد که به دیگری وارد کرده است هرگاه شخصی در برابر دیگری ملزم به جبران خسارت وارده باشد عرفاً در مقابل او مسئولیت دارد به عبارتی دیگر ضامن خسارات وارده می باشد و باید آن را تدارک ببیند. در حقوق انگلیس نوعاً مسئولیت مدنی را به نقض تعهدی که توسط قانون مقرر شده است تعریف می کنند^۱ با این حال مسئولیت مدنی در حقوق انگلیس دارای چند مبحث است که مهمترین آن مسئولیت ناشی از تقصیر است. صاحب هر حیوانی به موجب یک وظیفه عام مکلف به حفظ خود و جلوگیری از ورود ضرر و آسیب به افراد از ناحیه آن است تخلف از این وظیفه یا کوتاهی در آن سبب ایجاد مسئولیت بر عهده ی وی خواهد شد. محافظ در حقوق ایران معادل دارنده است که می تواند مالک شیء (جاندار) باشد یا این که تسلط و سیطره فعلی بر شیء داشته باشد و نگهداری شیء تحت سلطه خود را انجام دهد و آن را اداره کند. به عبارتی دیگر محافظ یا دارنده کسی است که شیء تحت سلطه و تصرف وی است و حق هر گونه اقداماتی روی آن داشته و نظارت آن را نیز در اختیار داشته باشد^۲

در حقوق ایران، در ماده ۳۳۴ قانون مدنی آمده است؛ مالک یا متصرف حیوان را در صورتی که در حفظ آن تقصیر کرده باشد مسئول خساراتی می داند که از ناحیه حیوان وارد می شود و هرگاه در تکلیف نگهداری کوتاهی نماید مرتکب تقصیر شده است.^۳ حیوان یکی از اشیاء جاننداری است که می تواند موجب خسارت شود خساراتی که از ناحیه حیوان وارد می شود معمولاً^۴ به نزدیک ترین شخصی که با حیوان در ارتباط است که معمولاً مالک آن محسوب می شود یا وظیفه مراقبت از آن را دارد بار و تحمیل می شود. بدینسان موضوع خسارات وارده از سوی حیوان به اشخاص یا اموال یکی از مباحث مبتلابه ای است که گریبان عده ای را گرفته است. متضررین از فعل حیوان ممکن است خود مالک یا نگهدارنده آن حیوان باشد در حقوق ایران مواد (۳۳۴ قانون مدنی) و (۵۰۱-۵۱۲-۵۲۲ تبصره یک و تبصره ۲-۵۲۳ و تبصره ۴-۵۲۴-۵۲۵-۲۷۲ و بند ب از ماده ۲۹۱ قانون^۴ ۱۳۹۲ که مستقیماً با اشاره به لفظ حیوان نوشته

^۱ - حسینی نژاد، حسینقلی، (۱۳۷۷)، پیشین، ص ۲۵

^۲ - کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۸)، پیشین، ص ۴۲

^۳ - نظری، ایراندخت، (۱۳۸۹)، مسئولیت مدنی مالک، نشر جنگل، ص ۱۷۳

^۴ - قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲

شده^۱) و دیگر موادی که به تناسب در مورد مسئولیت نگهداری اشیاء مطرح شده است به طور کلی از واژه حیوان استفاده نموده است بدون آن که تعریفی از آن ارائه دهد یا دسته‌بندی صورت گیرد در حقوق انگلستان مالک به موجب قانون حیوانات ۱۹۷۱ و قواعد کامن‌لا ممکن است مسئول شناخته شود. اما می‌توان گفت هم اکنون به نحوی قانون مذکور جایگزین قواعد کامن‌لا شده است در کامن‌لا حیوانات به دو گروه رام و درنده تقسیم شده بود. قانون حیوانات نیز آنها را به دو گروه خطرناک و بی‌خطر تقسیم می‌کند. برخی رویه‌های قضایی قدیمی هنوز هم ممکن است با تقسیم‌بندی حیوانات مرتبط باشند اما واقعیت این است که حیواناتی که به موجب کامن‌لا به عنوان رام طبقه‌بندی شده‌اند بدین معنی نیست که به موجب قانون حیوانات انواع بی‌خطر از حیوانات شناخته شوند برای مثال به موجب کامن‌لا شتر حیوان رام تلقی می‌شد اما هم اکنون جزء حیوانات خطرناک به شمار می‌رود خسارات وارده از ناحیه حیوان معمولاً در تمام نظام‌های حقوقی و کشورها مورد توجه مقنین بوده و به آن پرداخته‌اند در اکثر نظام‌های حقوقی علاوه بر مسئولیت مالک از مسئولیت استفاده‌کننده یا متصرف نام برده شده است.

همچنین دکتر سیدحسن امامی مسئولیت ناشی از حیوان را از اقسام ترک فعل دانسته‌اند که این نوع از مسئولیت از نظر تکلیف در حفاظت حیوان بر مالک تحمیل می‌شود نه منحصراً به سبب مالکیت.^۲ همچنین است کسی که حیوان را در تصرف دارد اگر چه مالک آن نباشد زیرا کسی که حیوانی را متصرف است ملزم به حفاظت او می‌باشد و هرگاه تقصیری در حفاظت آن بنماید مسئول خسارت وارده خواهد بود. در انگلستان مسئولیت در خصوص حیوانات خطرناک به موجب تبصره ۱ از ماده ۲ و راجع به حیوانات بی‌خطر به موجب تبصره ۲ از ماده ۲ قانون ۱۹۷۱ مقرر شده است. ماده ۴ قانون مذکور به خساراتی که از ناحیه احشام وارد می‌شود^۳ اشاره نموده و مواد ۳ و ۱۹ به مسئولیت خاص در مقابل سگها پرداخته است قانونگذار ایران برخلاف قانونگذار انگلیس تفاوت و تمایزی بین انواع حیوان اعم از خطرناک یا غیر خطرناک قائل نبوده و منظور و مدنظر وی از حیوان هر جاندار است که بتوان آن را حیوان دانست در حقوق موضوعه ایران تقصیر مبنای منحصر مسئولیت نیست اما نقشی که در مسئولیت مدنی دارد قابل انکار نیست. نقش تقصیر در مسئولیت‌های مبتنی بر تقصیر، شرط تحقق مسئولیت مدنی است و در مسئولیت‌های مطلق، باعث می‌شود تا زیان دیده راه دیگری جهت اقامه دعوی بیاید و در مسئولیت‌هایی که قانون‌گذار تقصیر خوانده را مفروض می‌داند، زیان دیده اصولاً نیازی به اثبات تقصیر جهت مطالبه خسارت ندارد.

^۱ - باریکلو، علیرضا، (۱۳۹۶)، مسئولیت مدنی، چ ۷، نشر میزان

^۲ - امامی، حسن، (۱۳۹۱)، حقوق مدنی، جلد اول، نشر اسلامیه، ص ۴۰۲

^۳ - John Hodgson & John Lewthwaite, Law of Tort 2nd Edition, London, Blackstone Press Limited [1998], p. 424.

در نظام کامن لا نیز مسئولیت مدنی مبنای منحصری ندارد. با مطالعه در این نظام حقوقی دیده می شود گاه دادگاه ها بر اساس مسئولیت مطلق رای داده اند و در مواردی نیز وجود تقصیر را برای تحقق مسئولیت ضروری تلقی کرده اند. در کامن لا کمتر کسی مسئول مسائل اخلاقی است بنابراین تنها وقتی کسی تعهد قبلی مبنی بر محافظت و مراقبت از کسی داشته باشد و مرتکب ترک فعل شود مسئول است مسئولیت مدنی یک نوع مسئولیت حقوقی است و از این حیث در مقابل مسئولیت اخلاقی قرار می گیرد منتهی مسئولیت حقوقی خود انواع دیگری نیز دارد مانند مسئولیت کیفری و مسئولیت قراردادی که در بحث های ماهوی و دقیق حقوقی معنا و مفهوم متمایز از مسئولیت مدنی دارند. آنچه مورد نظر است مسئولیت مدنی به معنای خاص آن یعنی مسئولیت خارج از قرارداد است.^۱ در رویه قضایی حقوق ایران، دادگاهها در صدور احکام مسئولیت به ارکان مسئولیت مدنی و شرایط وقوع ضرر توجه خاصی دارند. فعل اشیاء (جاندار و بی جان) در کنار فعل اشخاص مسئولیت آور است. در لزوم جبران کامل خسارت تردیدی نیست که دارا یا نگهدارنده بودن شیء (جاندار یا بی جان) می تواند شخص را در معرض مسئولیت قرار دهد. از این رو در این تحقیق مطالعه تطبیقی اوصاف اشیاء (حیوان) در ایجاد مسئولیت دارای اهمیت است. بنابراین ما در این تحقیق به بررسی تطبیقی مسئولیت دارندگان حیوانات در حقوق ایران و انگلیس پردازیم

اهمیت و ضرورت پژوهش

مسئولیت مدنی هم در ارتباط با زیان دیده و هم در ارتباط با وارد کننده زیان و هم در ارتباط با جامعه؛ هدفها و کارکردهای خاص دارد. مدت زیادی است که برخی از مردم به نگهداری حیوانات روی آورده اند. کار از سگ و گربه گذشته و به یک سری حیوانات عجیب و غریب رسیده است مار بوآ، کروکودیل؛ بچه فیل، و حیواناتی از این قبیل به صورت غیر قانونی خرید و فروش می شود. در این میان قانونگذار نگاه خاص به این مسئله دارد و در قانون مسئولیت هایی در نظر گرفته شده اما به استناد پرونده های موجود در محاکم قضایی باید تلاش مضاعفی برای وضع مقررات نمود تا بتوان از حجم پرونده های قضایی کاست. بنابر این انجام این تحقیق از نظر دانشجو اهمیت دارد. همچنین جبران خسارت به صورت مبلغی پول هرچند مهمترین هدف مسئولیت مدنی در ارتباط با زیان دیده است اما تنها هدف نیست و در کنار آن رفع تجاوز نسبت به حقوق خواهان و جلوگیری از ورود خسارت به وی در آینده نیز طرح است مسئولیت مدنی به عنوان وسیله ای برای جبران خسارت زیان دیده و حمایت از

^۱ - داراب پور، مهرباب. (۱۳۸۷). حقوق مدنی، ۴، مسئولیت های خارج از قرارداد. پرداخت خسارت و استرداد عین و امتیازات. نشر مجد

حقوق وی کاستی هایی دارد از این رو در بسیاری از کشورها از طریق بیمه خصوصی یا تامین اجتماعی و طرح های جبران خسارت درصدد بر طرف ساختن آن برآمده اند از این رو مسئولیت مدنی می تواند نقش مهمی در تنبیه واردکننده زیان و بازداشتن او از ارتکاب مجدد فعل زیان دیده در آینده داشته باشد و حس انتقام جویی زیان دیده را نیز فرو می نشاند همچنین عدم تناسب بین میزان خسارت پرداخت شده و بازدارندگی و نوع و درجه تقصیر و نیز وجود مسئولیت های نیابتی و محض و مسئول شناخته شدن افراد به دلیل اشتباه و حوادث اتفاقی غیر قابل اجتناب نوعی بودن معیار تقصیر جستجو نمودن این هدف را از طریق مسئولیت مدنی با محدودیت هایی مواجه ساخته است. بنابراین انجام این تحقیق از نظر دانشجوی ضروری و پر اهمیت نموده است.

پیشینه پژوهش

با بررسی های اینترنتی انجام شده در سایت های مختلف و دانشگاه های کشور و مجلات خارجی سوابق مطالعه تطبیقی در مورد این موضوع وجود ندارد تمام مقالات و پایان نامه های نوشته شده به بررسی جنبه های مختلفی از مسئولیت و حقوق حیوانات پرداخته اند اما منحصراً "مطالعه تطبیقی در مورد این موضوع در حقوق ایران و انگلستان وجود ندارد.

اهداف تحقیق

- ۱- تعیین مبنای مسئولیت مدنی مالک و متصرف اشیاء و حیوان در حقوق ایران، انگلیس
 - ۲- تعیین نقش خطرناک بودن یا نبودن حیوان در مسئولیت مطلق مالک در حقوق ایران و انگلستان
 - ۳- تعیین نقش مسئولیت دارنده حیوان بر مبنای مراقبت و حفاظت با مسئولیت نوعی یا خسارت ناشی از اشیاء و تقصیر در حقوق ایران و انگلستان.
- از نتایج تحقیق حاضر تمام وکلا، حقوق دانان و محققان و نیز عموم دارندگان (مالکان و متصرفان) حیوانات بهره مند خواهند شد. از نظر دانشجوی با وجود افزایش نگهداری از حیوانات در بین مردم؛ در حقوق ایران به مسئولیت دارندگان حیوانات و همچنین به مسئولیتهای مدنی آنان؛ کمتر توجه شده است؛ با انجام مطالعه تطبیقی در حوزه ی مسئولیت دارندگان حیوانات در حقوق ایران و انگلیس به کاستی های احتمالی مسئولیت دارندگان حیوانات در حقوق هر دو کشور پی می بریم؛ بنابراین انجام این تحقیق از نظر دانشجوی بدیع و نو به نظر می رسد.

سؤالات تحقیق

- ۱- آیا مبنای مسئولیت مدنی مالک و متصرف اشیاء و حیوان در حقوق ایران، انگلیس متفاوت باشد؟
- ۲- آیا در حقوق ایران خطرناک بودن یک شیء یا حیوان مبنای مسئولیت مالک قرار نمی گیرد؟
- ۳- آیا در حقوق ایران مسئولیت مدنی در خصوص خسارت ناشی از اشیاء و حیوان بر مبنای تقصیر باشد؟

فرضیه های تحقیق

- ۱- به نظر می رسد مبنای مسئولیت مدنی مالک و متصرف اشیاء و حیوان در حقوق ایران، انگلیس متفاوت باشد.
- ۲- به نظر می رسد در حقوق ایران خطرناک بودن یک شیء یا حیوان مبنای مسئولیت مالک قرار نمی گیرد.
- ۳- به نظر می رسد در حقوق ایران مسئولیت مدنی در خصوص خسارت ناشی از اشیاء و حیوان بر مبنای تقصیر باشد.

روش تحقیق

روش تحقیق تحلیلی و توصیفی می باشد. در تحقیقات توصیفی محقق به دنبال چگونگی بودن موضوع است و می خواهد بداند پدیده، متغیر، شیء یا مطلب چگونه است. به عبارت دیگر، این تحقیق وضع موجود را بررسی می کند و به توصیف و تحلیل منظم و نظام دار وضعیت فعلی آن می پردازد و ویژگی ها و صفات آن را مطالعه و در صورت لزوم ارتباط بین متغیرها را بررسی می نماید^۱ برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش های کتابخانه ای و اینترنتی: برای مطالعه ادبیات مسئله و سوابق موضوع، مباحث نظری و... روش اسنادی و آرشیوی: برای تهیه اطلاعات مربوط به تحقیق، و... تحلیلی و توصیفی استفاده شده است

ساختار تحقیق

ساختار این پژوهش از نظر دانشجو شامل چهار قسمت است. قسمت اول که شامل بیان مسئله و ضرورت پژوهش و اهداف و سؤالات و فرضیات و پیشینه تحقیق می باشد. قسمت دوم بیان فصل اول با عنوان مفاهیم و مبانی تحقیق است که در مبحث اول این فصل مفاهیم شیء -محافظ شیء -مالک و

^۱-سیف نراقی، مریم، (۱۳۸۱)، روشهای تحقیق در علوم انسانی، تهران، نشر بدر، ص ۷۲

متصرف و مالکیت -مسئولیت مدنی-الزام های خارج از قرارداد-مفهوم خسارت -تقصیر-تسبیب تعریف شد و در مبحث دوم از فصل اول با نام مبانی، مباحثی مانند: مسئولیت مدنی در نظام حقوقی ایران و انگلستان(الزامات خارج از قرارداد)-مسئولیت ناشی از شبه جرم در حقوق انگلستان و حقوق ایران - مسئولیت ناشی از فعل حیوانات در ایران و انگلستان -مسئولیت ناشی از تقصیر و مسئولیت بدون تقصیر -مسئولیت ناشی از بی احتیاطی در حقوق ایران و انگلستان -ملاک تشخیص مالک از محافظ -شرایط مسئولیت شیء -مبنای قانونی مسئولیت مالک یا متصرف حیوان در حقوق ایران و کامن لا-مالکیت اشیای پیداشده (حیوانات) و ضاله-سوءاستفاده از حق مالکیت-نقش هشدار در رفع مسئولیت مورد بررسی قرار گرفت. قسمت سوم این تحقیق؛ فصل دوم با عنوان آثار مسئولیت مالک در حقوق ایران و انگلستان مباحثی مانند خسارت و مسئولیت مالک در حقوق ایران و انگلستان-زیان دیده-خسارت در قانون مسئولیت مدنی ایران و انگلستان -مسلم بودن ضرر-مستقیم بودن ضرر-خسارت جبران نشده باشد(ترمیم نشده)و اینکه ضرر باید قابلیت پیشبینی داشته باشد و نیز ضرر باید ناشی از اقدام و کاهلی زیان دیده نباشد توضیح داده شد در ادامه فصل دوم در ارتباط با مشروع بودن خسارت قابل مطالبه و اصول جبران خسارت در حقوق ایران و کامن لا -راههای جبران خسارت (دادن معادل-اعاده وضع-از بین بردن منبع ضرر)و نحوه جبران خسارت در صورت تعدد مالکین بررسی شد. قسمت چهارم این تحقیق؛ فصل سوم؛ با عنوان مسئولیت دارندگان حیوانات بر اساس حق مالکیت و نگهداری در حقوق انگلستان و ایران می باشد در مبحث اول از فصل سوم مسئولیت ناشی از مالکیت یا حفاظت اشیاء و مسئولیت های مرتبط با مالکیت یا حفاظت حیوان و مسئولیت مدنی مالک حیوان در حقوق ایران و کامن لا -مبنای مسئولیت مالک حیوان در حقوق مدنی ایران و کامن لا -مفهوم حیوان در مواد مربوط به مسئولیت ناشی از حیوان در حقوق مدنی ایران و رابطه سببیت بین حیوان و خسارت در حقوق ایران و کامن لا - مسئولیت مالک در صورت واگذاری حیوان در حقوق ایران و کامن لا-مسئولیت ناشی از شیء(حیوان) در حقوق ایران و کامن لا بررسی شده است.

فصل اول

مفاهیم و مبانی تحقیق

مسئولیت مدنی از دیرباز یکی از بخش های مهم حقوق مدنی بوده است در سده های اخیر به علت حدوث تحولات قابل توجه در حوزه های گوناگون حقوقی این بخش از حقوق مدنی نیز اهمیت خاصی یافته است. و مورد اهتمام جدی قانونگذاران نظام های مختلف حقوقی قرار گرفته است به طوری که سعی خود را مصروف تدوین قوانین و مقررات نموده اند که پاسخگوی مقتضیات و ضروریات زندگی اجتماعی باشد این مهم در حوزه مسئولیت مدنی مالک و متصرف بیش از حوزه های دیگر مورد توجه قرار گرفته است.

مبحث اول- تعاریف و مفاهیم

گفتار اول- تعاریف واژه ها

بند اول- مفهوم حیوان

منظور قانونگذار از حیوان، حیواناتی است که تحت تصرف انسان قرار می گیرند. ماده ۳۳۴ ق.م. ایران در بیان مسئولیت ناشی از حیوان، حیوان را به طور مطلق ذکر کرده از این اطلاق نتیجه گرفته می شود که منظور از حیوان مذکور هر نوع جاننداری است که بر آن حیوان اطلاق می شود اعم از اهلی و وحشی^۱ در حقوق ایران قانونگذار به طور کلی از واژه حیوان استفاده نموده است بدون آن که تعریفی از آن ارائه دهد یا دسته بندی صورت گیرد^۲

در حقوق ایران قانونگذار در ماده ۳۳۴ ق.م. و دیگر موادی که به تناسب مطرح شده است به طور کلی از واژه حیوان استفاده نموده است بدون آن که تعریفی از آن ارائه دهد یا دسته بندی صورت گیرد در حقوق انگلستان مالک به موجب قانون حیوانات ۱۹۷۱ و قواعد کامن لا ممکن است مسئول شناخته شود. اما می توان گفت هم اکنون به نحوی قانون مذکور جایگزین قواعد کامن لا شده است در کامن لا حیوانات به دو گروه رام و درنده تقسیم شده بود. قانون حیوانات نیز آنها را به دو گروه خطرناک و بی خطر تقسیم می کند. برخی رویه های قضایی قدیمی هنوز هم ممکن است با تقسیم بندی حیوانات مرتبط باشند اما واقعیت این است که حیواناتی که به موجب کامن لا به عنوان رام طبقه بندی شده اند بدین معنی نیست که به موجب قانون حیوانات انواع بی خطر از حیوانات شناخته شوند برای مثال به موجب کامن لا شتر حیوان رام تلقی می شد اما هم اکنون جزء حیوانات خطرناک به شمار می رود^۳. به موجب تبصره ۱۲ از ماده ۶ قانون حیوانات، ۱۹۷۱ حیوان خطرناک بدین صورت تعریف می شود. الف: انواعی از حیوانات که معمولاً

^۱ - مقاله با عنوان منظور از حیوان چیست

^۲ - Behrens V. Bertram mills [1957].

^۳. John cooke op cit p. 253.

در جزایر بریتانیا رام نمی‌شوند. ب: انواعی از حیوانات، هنگامی که کاملاً رشد می‌یابند به طور طبیعی ویژگی خطرناک بودن را دارند مگر اینکه با افسار یا قلاده دچار محدودیت شوند و قادر باشند آسیب شدید وارد کنند یا احتمالاً آسیبی که وارد می‌کنند نوعاً شدید است. تنها شمار محدودی از حیوانات در بریتانیا در گروه خطرناک جای دارند^۱ برای مثال گوزن وحشی، روبها و گربه‌های وحشی. در پرونده بهرنس علیه برترام میلز فیل هندی متهم شاکی را دچار آسیب کرد هر چند که فیل مورد نظر خطرناک‌تر از گاو نبود اما خطرناک شناخته شد^۲.

چنانچه حیوانی را نتوان به طور طبیعی در بریتانیا رام کرد می‌باید به دو دلیل آن را جزء دسته خطرناک به حساب آوریم. اول این که محتمل باشد که آسیبی شدید وارد می‌کند مثل گاوها، ببراها و آهو یا آسیبی که وارد می‌کند حتی اگر ورود آسیب غیر محتمل باشد، در صورت ورود آسیب نوعاً شدید باشد برای مثال فیلهای به دلیل جثه تنومندشان^۳. مسئولیت در خصوص حیوانات خطرناک به موجب تبصره ۱ از ماده ۲ و راجع به حیوانات بی‌خطر به موجب تبصره ۲ از ماده ۲ قانون ۱۹۷۱ مقرر شده است. ماده ۴ قانون مذکور به خساراتی که از ناحیه احشام وارد می‌شود^۴ اشاره نموده و مواد ۳ و ۱۹ به مسئولیت خاص در مقابل سگها پرداخته است. طیور که در ماده ۱۱ از آن نام برده شده به معنی گونه‌های خانگی پرندگان ذیل است: مرغ خانگی، بوقلمون، غاز، اردک، مرغ شاخدار، کبوتر، طاووس، بلدرچین و گونه‌هایی از انواع شامل زیر گونه‌های این گونه باشند^۵.

قانونگذار ایران برخلاف قانونگذار انگلیس تفاوت و تمایزی بین انواع حیوان اعم از خطرناک یا غیر خطرناک قائل نبوده و منظور و مدنظر وی از حیوان هر جاننداری است که بتوان آن را حیوان دانست در تعریف حیوان باید به دو موضوع توجه داشت یکی جاندار بودن و دیگری به طور عرفی حیوان تلقی کردن آن، پس اگر خساراتی بوسیله سگی که قبلاً مرده است به کسی وارد شود این مسئولیت ناشی از حیوان نیست همچنین برخی جانداران وجود دارند که به طور عرفی واژه حیوان به آنها اطلاق ندارد مانند باسیلهای، باکتریها، که بیشتر در کارهای تحقیقاتی از آنها استفاده می‌شود. بنابراین در صورتی که خساراتی از ناحیه آنها وارد شود مسئولیت ناشی از حیوان نمی‌باشد.

^۱ . Ibid p. 254.

^۲ .Behrens V. Bertram mills [1957].

^۳ - Ibid.

^۴ -John Hodgson & John Lewthwaite, law of tort 2nd edition, London, Blackstone Press Limited [1998], p- 424.

^۵ -ماده ۱۱ احشام عبارتند از: انواع گاو، اسب، الاغ، حیوانات دورگه، قاطر، گوسفند، بز، طیور، اهو اهلی نه نوع وحشی آن، تعریف شامل انواع سگ و گربه نمی‌شود.